

MÖTTEID „ESTONIA” BALLETLAVASTUSTEST

Märkides suuri teeneid teatrikunstis arendamisel ning seoses eesti kutselise teatri viiekümneanda aastapäevaga autasustati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega Riiklikku Akadeemilist Ooperi- ja Balletiteatrit «Estonia» Tööpunalipu ordeniga.

Eesti rahva poeetiline ja karmijooneline kunst on juba varem leidnud tunnustuse Moskva kõige laialdasemalt vaatajaskonnalt. Ka seekord külastas Moskva publik eesti dekaadi teatrietendusi suure heameelega.

Elavat huvi tundsid moskvalased «Estonia» teatri uute balletilavastuste vastu. Eesti balletitrupiga tutvusid moskvalased juba 1950. aastal, kui noor kollektiiv esitas esimese eesti rahvusliku balleti «Kalevi-poeg». Teine kohtumine oli veelgi rõõmustavam ja lootusiandvam. Kollektiiv oli tunduvalt arenenud, tema maitsed ja loominguline suunitlus kindlamaks kujunenud, üksikute tantsijate ning ansambli meisterlikkus kasvanud.

Mis siis «Estonia» teatri balletietendustes paelus vaatajat? Kõigepealt see, mis dekaadil üldiseltki: omapära ja ere rahvuslik iseloom. Need omadused on olemas mõlemal balletil, millega esineti («Tiina» ja «Kullaketrajad»), nii erinevad kui nad ka on teemalt ja žanriliselt iseärasustelt.

«Tiina» on koreograafiline draama, mis mõnes kohas tõuseb kuni tõelise tragöödilise paatoseni. Selles on niihästi üldistamise laius kui ka rangust ning värviküllust, ilma milleta on balletietendust raske ette kujutada.

L. Austeri meloodia- ning kujundirikas ja sügav muusika on aidanud lavastajal ja tantsijail luua suurejooneline ning erutav etendus. Muusikaline dramaturgia on siin tõeliselt teose hingeks ning aluseks. Selles on tunda originaalse ja andeka helilooja kätt, kelle loomingulised otsingud on olnud suunatud muusika loomisele, mis on orgaaniliselt seotud rahva laulu- ja tantsukunstiga.

«Tiina» on eredalt väljendatud rahvuslike joontega ballet. Need jooned ilmnevad etenduse stiililises lahenduses ning lihtsates ja kauntes kompositsioonides, mida on loonud Helmi Tohvelmani ammendamatu fantaasia ja mõtelend, neid vilk-satab B. Fensteri visast taotlusest ühendada klassikalist koreograafiat rahvatantsuga. Voldemar Haasi värsketest maalilistest dekoratsioonidest ja kõigepealt muidugi juhtivate kujudel iseloomust.

Balleti «Tiina» lavastaja B. Fensteri režissöörisuletõmme on alati omapärane ja huvitav. Nagu paljudes teistes oma lavastustes, nii on ta ka «Tiinas» loonud meisterlikult väljatöötatud ning meelde jäävaid massistseene ja tantsu, mis toovad hästi esile teose ideelise tuuma, samuti psühholoogiliselt peeni miisanstseene ja pilte, mille hulgast on eriti silmapaistvad jaaniõ-stseen, Tiina minemaajamise kurb episood ja traagiline pulmapidupilt.

Kuid oleks vääri öelda, et etenduses oli kõik absoluutselt õnnestunud. Meie arvates on balletmeisteri töös ka käegakatsutavaid mõodalaskmisi, üksikute osade esitamises tantsijate poolt leidub olulisi ning

«Tiinas» on palju tegelasi. Nende kehastamine eeldab kõrget tantsu-meisterlikkust. Eriti raske on balleti naiskangelase osa. See nõuab ta esitajalt suurt lavalist temperamenti ning oskust edasi anda kõiki keerulisi hingelisi üleelamisi — tütarlapse unistusi ja piiratud armastust Marguse ja elu vastu ning vihast protesti ebaõigluse vastu. Eike Joasoo on selle kaju üldise arengu-joone visandanud õigesti. Tema Tiina on lüüriline ja kohati liigutav. Eriti on õnnestunud teise vaatuse finaalis ja suremise stseen. Kuid üldiselt jääb kujul veel palju puudu. Selle väljaarendamist on mõningal määral takistanud ka tantsijanna tantsulaad, peamiselt aga tema veel ebatäiuslik tehnikaga.

Ka I. Sillal, kes esines Marguse osas, tuleb noorukliku siiruse ja teiste iseloomuomaduste edastamisel puudu väljendusvahendeist. Kuni viimase vaatuseeni nägid vaatajad balletikavaleri, kes oli küllalt tugev toetamiskunstis, kuid tantsis nõrgalt ja raskepärastelt. Ainult viimases vaatuses on tantsija tõeliselt tööpä-rane ja veenev.

Ereda portree joontas tantsijanna I. Raksnevitš. Tema Mari pole mingi traditsiooniline kuritahtlik armastajate lahutaja. Tantsijanna esituses on see kadestatava meisterlikkusega väljatöötatud keeruline kaju. Mari elamusi annab Raksnevitš edasi kujundirikka ja tehniliselt täiusliku tantsu kaudu.

Osavalt on tantsija Verner Hagus välja voolinud kupja kaju. Meelde jäävad on ka Boris Blinovi ja David Suri loodud koloriitsed tegelased.

«Kullaketrajad» on muinasjutulis-tantastiline etendus. Fr. R. Kreutzwaldi muinasjutu alusel on libretistid Algvere ja Abolimov käsitletud vana tuntu teemat headuse võitlusest kurjusega. E. Kapp on sellele kirjutanud peene, kauni muusika, tulvil muinasjutulist võlu ja rahvuslikku omapära. Just see muusika annab rikkalikke eeldusi tõelise tantsuetenduse loomiseks. Neid muusika iseärasusi on õigesti tunnetanud niihästi balletmeister Päri kui ka kunstnik B. Knoblok, kes on balleti varustanud maaliliste dekoratsioonidega.

Balleti «Kullaketrajad» on rikas kõige mitmekesisemate tantsuvormide poolest. Õnnestunud on Loksperi, Musta Kassi, Hea Haldja ja Veteema kaju. Klassikalise tantsu lihtsad ja keerulised liigutused on siin olnud vahendiks plastiliste kujudel loomisele. Balletmeister on hästi tunnetanud tantsu stiililisi ja žanrilisi iseärasusi. Kuid ühtlasi on etenduses tantsukeeles ja kompositsioonilises lahenduses ka mitmeid olulisi puudusi. Teise vaatuse pikk valss on ehitatud väga primitiivsetele liigutustele. Muistendi iseloom dikteerib valsi teistsuguse lahenduse. Siin tahaks näha suurt klassikalist valssi. Trafaretid on viimase vaatuse tantsud. Balleti finaalis ei ole tõelist pidulikkust. Balletmeis-

jut mõistatada ja oletada. Helgete jõudude võidu «Kullaketrajaks» otustab ju ulja nooruki Ülo heitlus nõla Loksperiga. See pilt on aga lavastatud hallilt ja kuival, ehkki tegelikult on see ju etenduse finaalis. «Kullaketrajad» võimaldasid üksikasjalisemalt näha trupi tantsulisi võimalusi ja juhtivate tantsijate meisterlikkuse iseärasusi. Kahtlematud kordaminekud langesid osaks nendele, kes oskasid mängu tantsuga ühte vormi valada, kellel tantsuline tehnikaga ei teinud raskusi.

Väljendusriikka kaju nõiast löi Inge Pöder. Tema temperamendikas ja ekspressiivne tants meenutas millegi poolest tulekeerist, sädelevat tuulispaska, mingit inimesele õelat ning vaenulist jõudu.

Ülle Ulla, kes tantsis Musta Kassi, rõõmustas kindla ja täpse tantsutehnikaga. Tema Kass pole lihtsalt järjekordne variant «balleti-kiisust». Muinasjutuline Kass Ülle Ulla ettekandes on õel ja kaval ning ühtlasi ihar ja hellik.

Tiiu Randviirul on kõik eeldused kujuneda erakordseks oma lüürismiga haaravaks balleriiniks. Praegu puudub tal veel tehnilist kindlust, käte plastilisust. Mai Murdmaa ja Aime Leisi oskuslikkuses on tunda professionaalset ettevalmistust, muusikaalust, osade stiililiste iseärasuste tunnetamist. Ansambli tantsudes pole aga veel tunda ühtset stiili; enamikul balleriinidest jätab käte väljendusjõud soovi, sõrmede tehnikaga pole veel küllaldaselt kindel.

Märksa halvemad on lood trupi meeskoosseisuga. Johannes Viirgile, David Surile ja Aleksei Tšugail on õhulised hüpped, pöörded ja tantsude hoogus rütm jõukohased, kuid suurem osa meestantsijaist ei ole veel kindlalt omandanud vajalikku tehnikat. Pöörded ja hüpped on nõrgad ning lõpetamata, tantsijad ei oska säilitada koreograafilise teksti täpsust ning esitavad siduvaid liigutusi hoolimatult.

Eesti balleti on alles kujundamas oma traditsioone, oma loomingulist käekirja, on omandamas klassikalise balleti kooli. Eesti balletitantsijail seisab ees palju ülesandeid. Tähtsaim neist on visa töö professionaal-se meisterlikkuse tõstmisel, tantsuleksika kõigi märksõnade ja tempo-de omandamisel. Teatril tuleb rahvatantsule ja selle ühendamisele klassikalise koreograafiaga pühendada veelgi suuremat tähelepanu kui seni.

Rea lavastusi on teatri kollektiiv loonud koostöös nõukogude balleti suurmeisterite B. A. Fensteri ja V. P. Burmeisteriga. Niisugune koostöö rikastab teatri loomingulisi kogemusi, täiustab tantsijate meisterlikkust. Suurmeisterite üksikuteks lavastusteks kutsumise kõrval peab aga «Estonia» teater kasvatama ka omaenda ballettmeisterite kaadrit, kes teeksid igapäevast loomingulist tööd ja aitaksid kaasa rahvusliku koreograafia arendamisele.

Viidates režissuuri ja esitamismeisterlikkuse üksikutele puudujäädikele, ei taha me varju heita sellele intensiivsele tööle, mida teater on teinud viimase viie aasta jooksul. Eesti balleti asub õigel teel, ta loominguline orientatsioon on õige. Püüdes luua teatrailselt pidulikke ning värviküllaseid etendusi ja kasutades kõiki balletižanre

liselt seotud rahva laulu- ja tantsukunstiga.

«Tiina» on eredalt väljendatud rahvuslike joontega ballett. Need jooned ilmnevad etenduse stiililises lahenduses ning lihtsates ja kaunites kompositsioonides, mida on loonud Helmi Tohvelmani ammendamatu fantaasia ja mõttelend, neid vilkatab B. Fensteri visast taotlusest ühendada klassikalist koreograafiat rahvatantsuga, Voldemar Haasi värsketest maalilistest dekoratsioonidest ja kõigepealt muidugi juhtivate kujude iseloomust.

Balleti «Tiina» lavastaja B. Fensteri režissöörisuletõmme on alati omapärane ja huvitav. Nagu paljudes teistes oma lavastustes, nii on ta ka «Tiinas» loonud meisterlikult väljatöötatud ning meelde jäävaid massistseene ja tantse, mis toovad hästi esile teose ideelise tuuma, samuti psühholoogiliselt peeni misanistseene ja pilte, mille hulgast on eriti silmapaistvad jaaniööstseen, Tiina minemaajamise kurb episood ja traagiline pulmapidupilt.

Kuid oleks vääri öelda, et etenduses oli kõik absoluutselt õnnestunud. Meie arvates on ballettmeisteri töös ka käegakatsutavaid möödalaskmisi, üksikute osade esitamises tantsijate poolt leidub olulisi ning väiksemaid puudusi. Lavastaja on sageli kuritarvitanud õnnestunult leitud liigutusi ning poose, ning see muudab selletagi mitte just väga rikka tantsukeele kahvatuks. Etenduses on palju ülearu venitatud stseene, mis riisuvad sellelt selge rütm. Nii võiks huvitavalt kavandatud proloogi ja Tiina surmastseeni vabalt kärpida. Selle asemel aga võiks välja arendada Tiina õise kohtumisstseeni Margusega, kus naispeaosalisel ei ole praegu veel küllaldasi väljendamisvõimalusi.

librettistid Algvere ja Abollmov käsitletud vana tuntud teemat headuse võitlusest kurjusega. E. Kapp on sellele kirjutanud peene, kauni muusika, tulvil muinasjutulist võlu ja rahvuslikku omapära. Just see muusika annab rikkalikke eeldusi tõelise tantsuetenduse loomiseks. Neid muusika iseärasusi on õigesti tunnetanud niihästi ballettmeister Päre kui ka kunstnik B. Knoblok, kes on balleti varustanud maaliliste dekoratsioonidega.

Ballett «Kullaketrajad» on rikas kõige mitmekesisemate tantsuvormide poolest. Õnnestunud on Loksperi, Musta Kassi, Hea Haldja ja Veteema kuju. Klassikalise tantsu lihtsad ja keerulised liigutused on siin olnud vahendiks plastiliste kujude loomisele. Ballettmeister on hästi tunnetanud tantsu stiililisi ja žanrilisi iseärasusi. Kuid ühtlasi on etenduse tantsukeeles ja kompositsioonilises lahenduses ka mitmeid olulisi puudusi. Teise vaatuse pikk valss on ehitatud väga primitiivsetele liigutustele. Muistendi iseloom dikteerib valsi teistsuguse lahenduse. Siin tahaks näha suurt klassikalist valssi. Trafaretid on viimase vaatuse tantsud. Balleti finaalis ei ole tõelist pidulikkust. Ballettmeister pole lõpuni kasutanud kõiki E. Kapi rikkas muusikas peituvaid võimalusi. Muusikas on muinasjutuline tarkus väljendatud täielikumalt ja laiemalt kui lavalises lahenduses.

Etenduses on vähe tegevust, vähe sündmusi, kus kujud võiksid lahti kooruda. Vaataja ei tea peaaegu midagi ketrajatest endist, nende iseloomud on märgitud punktiiriga ja ähmaselt. Kassi unutamise stseen nõuab mõjusamat ja selgemat intriigi, et vaatajal ei tarvitseks pal-

keerata ja on omandamas klassikalis balleti kooli. Eesti balletitantsijail seisab ees palju ülesandeid. Tähtsaim neist on visa töö professionaalse meisterlikkuse tõstmisel, tantsuleksika kõigi märksõnade ja tempo omandamisel. Teatril tuleb rahvatantsule ja selle ühendamisega klassikalise koreograafiaga pühendada veelgi suuremat tähelepanu kui seni.

Rea lavastusi on teatri kollektiiv loonud koostöös nõukogude balleti suurmeisterite B. A. Fensteri ja V. P. Burmeisteriga. Nii sugune koostöö rikastab teatri loomingulisi kogemusi, täiustab tantsijate meisterlikkust. Suurmeisterite üksikuteks lavastusteks kutsumise kõrval peab aga «Estonia» teater kasvatama ka omaenda ballettmeisterite kaadrit, kes teeksid igapäevast loomingulist tööd ja aitaksid kaasa rahvusliku koreograafia arendamisele.

Viidates režissuuri ja esitamismeisterlikkuse üksikutele puudujääkidele, ei taha me varju heita sellele intensiivsele tööle, mida teater on teinud viimase viie aasta jooksul. Eesti ballett asub õigel teel, ta loominguline orientatsioon on õige. Püüdes luua teatraalselt pidulikke ning värviküllaseid etendusi ja kasutades kõiki balletižanre taotleb kollektiiv, et ta lavastused oleksid sisult imponeerivad, et eesti koreograafia oleks suurte ideede ja tunnete kunst.

Kaugeltki igal balletiteatril ei ole «oma» heliloojaid, suurepärase orkestrit, peenetundelist ning läbinägelikku dirigenti nagu seda on K. Raudsepp ega koreograafilist kooli. Nende eelduste olemasolu lubab esitada «Estonia» teatril kõige rangemaid nõudmisi ning loota ta kiirele loomingulisele kasvule.

N. ELJAS